

Vitrina meseca. Prvo leto izkušenj.

© Dejan Kožuh, Rok Ratej

Študenta Univerze v Ljubljani, Filozofske fakultete, Oddelka za arheologijo

Uvod

V prispevku predstavljamo poskus orisa razvoja in izoblikovanja projekta Vitrina meseca, ki se je začel v študijskem letu 2016/2017 oz. decembra 2016. Namen članka je predstaviti sam koncept projekta ter njegov namen in razvoj vseh petih Vitrin.

Vitrina meseca je nastala pod strokovnim vodstvom asist. Mance Vinazza in bibl. Danijele Udovič. Ob njunem mentorstvu in logistični pomoči so študentje sami prevzeli snovanje idej, oblikovanje in predstavitev vitrine (Vinazza, Udovič 2016, 97). Projekt je dobil zamah s pridobitvijo steklene vitrine v prostorih knjižnice Oddelka za arheologijo. Ta je ponudila platformo, na kateri se je oblikoval koncept vitrine meseca in njene vsebine. Njen namen je namreč vključiti sodelovanje vseh študentov arheologije, ne glede na letnik ali znanje, in jih postaviti pred izziv postavljanja in predstavitve razstave v manjšem obsegu. Študentje smo oblikovali ideje oz. teme, s katerimi smo nato ustvarjali vsebino vitrine. Ker ima vitrina tri police, so bile teme običajno razdeljene v tri vsebinske sklope. Produkt Vitrine meseca sta predstavitev in zloženka, za 4. vitrino pa smo pripravili katalog. Ob otvoritvi študentje s kratkim opisom predstavimo vsebino Vitrine meseca in obrazložimo njeno postavitev. Zloženka ali katalog vključujeta vsebino vitrine ter spremno besedilo s podrobnejšo obrazložitvijo odločitev in vzrokov za nastanek postavitev. Z uveljavitvijo tega koncepta, ki se je dokončno izoblikoval skozi izkušnje postavljanja vitrin, je Vitrina meseca postala pomemben del študentskega udejstvovanja na Oddelku za arheologijo. Zaradi časovnih in logističnih omejitev nove Vitrine ni bilo mogoče postaviti vsak mesec, kot je bilo sprva zamišljeno. Kljub temu, da sedaj izhaja na vsake 2–3 mesece, je ohranila svoje ikonično ime.

Namen vitrine meseca je bil tudi spodbuditi zanimanje med študenti arheologije za različne teme in ideje. Pri tem je ključna njena lega ob vstopu v knjižnico, ki pritegne in vzbudi zanimanje. To smo poskušali upoštevati tudi pri uporabi prostorov znotraj vitrine. Vsebina mora pritegniti, spodbuditi zanimanje in imeti estetsko vrednost. Z aktiviranjem ostalih študentov smo želeli pridobiti vedno nove sodelavce pri postavljanju naslednje vitrine. Vsak lahko doprinese s svojimi idejami in znanjem. Pri tem smo bili le deloma uspešni. Kot medij študentske skupnosti ima vitrina tudi globlji pomen. Ni le ogledalo

arheoloških teorij in s tem sodobne strokovne znanosti, ampak vključuje predvsem marginalne teme, ki so na splošno deležne manj pozornosti. Določeni ustvarjalci vitrin smo si želeli biti tudi provokativni in kritični do ustaljenih predstav, saj bi s tem povzročili diskusije, do katerih drugače ne bi prišlo. Tako je postalo poslanstvo Vitrine meseca tudi širjenje obzorij, spoznavanje drugačnih in postranskih tem. Kako uspešni smo pri tem bili, lahko sodijo le obiskovalci.

Priprava razstave se je izkazala kot zelo zahtevno delo, česar se na začetku morda nismo najbolje zavedali. Kar nekaj časa je trajalo, da smo se navadili tempa, vsaka naslednja priprava vitrine pa je potekala lažje in bolje. Pridobivati smo začeli izkušnje, pomembno pa je bilo tudi, da smo se člani ekipe spoznali in privadili na malo drugačen način dela. Vsaka priprava je potekala po ustaljenem vzorcu. Na prvem, uvodnem sestanku smo se najprej dogovorili o temi vitrine, nato pa začeli diskutirati o načinu predstavitve. Dogovorili smo se, kaj hočemo predstaviti – kakšna je zgodba naše razstave – in nato poskušali poiskati najboljši način, da to storimo. Zaradi fizične zasnove vitrine smo tudi našo zgodbo poskušali razdeliti na tri dele. V ospredje smo si prizadevali postaviti predmete, okoli katerih smo navezali našo zgodbo s pomočjo slikovnega gradiva, tekstov, replik in modelov. Ko smo določili način predstavitve vsebine, smo si porazdelili delo. Potrebno je bilo pregledati literaturo in pripraviti zloženko, izdelati rekvizite in jih na koncu postaviti na njim določeno mesto. Idejni vodja posamezne teme je lahko prevzel tudi vlogo vodje. Poleg omenjenega dela mu je pripadala še naloga, da vse delo posameznikov znotraj ekipe združi v celoto. Na koncu je

Slika 1. Lepljenje keramičnih posod za drugo vitrino meseca (foto: M. Vinazza).

sledil še najpomembnejši del. Otvoritev je bila deležna zanimanja tako s strani študentov kot tudi profesorjev. Idejni vodja je s kratkim govorom predstavil vsebino vsem obiskovalcem, nato pa je bil čas namenjen diskusiji in komentarjem, ki pa so pogosteje prihajali s strani profesorjev. Da na otvoritvi ni bilo lakote (takšne in drugačne), smo publiki ponudili izbor knjižničnega gradiva in okusne prigrizke iz domačih pečic. Ob otvoritvah so predstavitve lahko spremljale video projekcije, glasbena spremljava ali recitacije.

»Za vero staršev: Arheološko najdišče Gradišče nad Bašljem in literarno delo Krst pri Savici«

Prva Vitrina meseca je nastala v razmeroma kratkem času. Od začetka projekta oz. osnovanja ekipe do predstavitve smo imeli na voljo le dva tedna. Tema vitrine je bilo pokristjanjevanje v zgodnjem srednjem veku. Osrednji fokus je bila poškodovana kadirnica iz poznoantičnega in zgodnesrednjeveškega najdišča Gradišče nad Bašljem. Pozornost na to kadirnico je avtorjem med svojimi predavanji vzbudil doc. dr. Andrej Gaspari. Vprašali smo se, ali je bila kadirnica poškodovana v post-depozicijskih procesih ali jo je pred odložitvijo nekdo namerno poškodoval. Najdena je bila v žganinski plasti, v kateri so bili odkriti tudi predmeti ornamentalne konjske in vojaške opreme. V postavljanju razstave smo se poskušali vprašati, kaj ta kadirnica simbolizira. Vključili smo tudi Prešernovo literarno delo *Krst pri Savici*, ki kljub svoji domišljiji vsebini ponuja ozadje našim vprašanjem. Poleg nje smo občinstvu na zgornji polici vitrine ponudili tudi nekaj verzov iz *Krsta pri Savici*, ki osvetljujejo Črtomirov boj na Ajdovskem gradu proti Valjahunovim kristjanom. Paša za oči je bila tudi maketa iz LEGO-kock. To smo postavili nad lidarski posnetek Gradišča nad Bašljem in jo oblikovali kot obzidje. Seveda je imelo obzidje tudi svoje branilce, ki so jih napadali oz. oblegali bolj opremljeni vojščaki. Vsekakor je bil namig dovolj jasen, da gre tukaj za uprizoritev bitke. Ali je na Gradišču nad Bašljem dejansko prišlo do bitke, vsekakor ni potrjeno dejstvo (Knific 1999, 401). Ali je prišlo do bitke med kristjani in pogani, je še težje dokazati. Poškodovana oz. skoraj uničena kadirnica, ki se je zagotovo uporabljala pri liturgičnih obredih, v žganinski plasti med na prvi pogled ritualno odloženimi predmeti kaže na določen odnos takratnih prebivalcev Karniole do krščanstva. Več

Slika 2. Skupinska slika avtorjev poleg prve vitrine meseca (foto: K. K. Predovnik).

pojasnil nam lahko dajo le konkretna izkopavanja Gradišča nad Bašljem, ki bodo pojasnila različna neodgovorjena vprašanja glede zgodnesrednjeveške poselitve in njene datacije.

Vitrina je bila za večino od nas prva preizkušnja sodelovanja v tolikšnem obsegu. Potrebno se je bilo sestati, prediskutirati in oblikovati podobo vitrine. Kljub kratkemu roku nam je uspelo zapolniti vse tri police vitrine, narediti zloženko in predstavitev. Ti cilji so pri naslednjih vitrinah postali povsem samoumevni. Kmalu smo ugotovili, da lahko izkoristimo praktična znanja nekaterih sodelujočih. Tako je Matic Zupan izdelal repliko poškodovane kadirnice. Tudi posedovanje LEGO-kock je prišlo prav, saj smo morali na hitro narediti dovolj veliko maketo. Za verze *Krsta pri Savici* smo uporabili posebne tehnike »poškodovanja« papirja, da je ta dajal bolj starinski videz. Tako se je hitro oblikovalo mišljenje, da moramo pri zapolnitvi polic vitrine razmišljati »out of the box«. Imamo namreč zelo malo sredstev za oblikovanje in pripomočkov, zato si je potrebno pomagati s tem, kar sodelujoči znajo in kar že imajo oz. lahko pridobijo na zelo enostaven način. Te večšine so prišle še kako prav pri naslednjih Vitrinah meseca.

Avtorji prve Vitrine meseca: Iza Jamar Anderle, Eva Grašič, Dejan Kožuh, Kaja Pavletič, Rok Ratej, Jon Nikolaj Pollak, Ana Vičar, Matic Zupan in Tonia Žanko. Zloženko je oblikoval Milan Drobnak.

»Skrivnosti Poštele«

Tudi druga vitrina je nastala v kratkem času, vendar smo imeli že pred začetkom jasno načrtano tematiko in cilje, na voljo pa so nam bili tudi predmeti, ki smo jih želeli vključiti v razstavo. Predstavili smo namreč najdišče Poštele, kjer so skupine študentov z Oddelka za arheologijo več let opravljale praktično usposabljanje. Osrednji del naše razstave je predstavljala žara, odkrita v grobu 19 s planega grobišča na lokaciji Habakuk. V središče smo jo postavili, ker prikazuje celoten proces arheološkega dela. Zgornji del vitrine je bil posvečen ljudski pripovedki o skritem zakladu s Poštele (Tomažič 2012). Ljudsko izročilo je sicer netočen vir podatkov, vendar je osnovano na znanju o preteklem dogajanju v prostoru. Zgodbo o zakladu smo povezali z izkopavanji na Pošteli, saj arheologu zaklad ni vse, kar se sveti. Grob se je pokazal kot magnetna anomalija med geofizikalnimi raziskavami; leta 2012 je bil ta del grobišča tudi izkopen. Ker je bila žara dvignjena v kosu, so sledila mikroizkopavanja, ki jih je dopolnila računalniška tomografija. Ta je pokazala, da je bila znotraj žare še ena manjša posoda.

Pri pripravi te razstave je sodelovala manjša ekipa, saj je večina sodelujočih študentov že pripravljala naslednjo razstavo. Ostala sta nam le še priprava zloženke in pridobitev ostalega gradiva za predstavitev naše zgodbe. Skupina se je zakopala v čtivo in pripravila nekaj kratkih odlomkov o metodah, ki so bile uporabljene pri izkopavanjih na Pošteli. Svečano otvoritev smo obogatili tudi z video vsebino o Pošteli, ki nam jo je odstopil doc. dr. Matija Črešnar.

Avtorji drugi Vitrine meseca: Iza Jamar Anderle, Dejan Kožuh, Ana Jurak in Rok Ratej. Zloženko je oblikoval Milan Drobnak.

»Kneginja, svečenica ali gospodarica?«

S tretjo Vitro meseca smo poskušali izpostaviti položaj žensk v halštatski dobi. Kljub temu da je bilo tej temi v arheologiji namenjene že nekaj pozornosti, se nam je zdelo pomembno izpostaviti nekatere vidike vloge ženske v starejši železni dobi. Vitro smo prikladno otvorili na 8. marec, mednarodni dan žensk. Teme smo se lotili s treh vidikov. Prvi je obravnaval raziskave položaja žensk v arheologiji, drugi je glede na najdbe v grobovih razdelil ženske v različne stanove, tretji pa se je osredotočil na

Slika 3. Soavtorica razstave, Ana Jurak, poleg vitrine v halštatski obleki iz Dolenjskega muzeja (foto: M. Vinazza).

različne upodobitve žensk na situlski umetnosti. V zgornjem predelu smo predstavili upodobitve situlske umetnosti s spremljajočimi citati iz raznih antičnih literarnih virov (Odiseja, Herodot, asirski spisi). V osrednjem predelu je kraljevala kneginja iz Stične (grob 27, gomila 48). Majhno lutko smo oblekli v ročno narejena oblačila po rekonstrukciji Hellmuth (Hellmuth 2008) (Ana Jurak in Iza Jamar Anderle). Poleg nje je bila izpostavljena replika zlatega diadema iz groba 27 iz Stične. Spodnji predel smo zapolnili z velikim piramidnim prikazom halštatske družbe glede na pridatke v grobovih. Piramida je imela le dve platnici, ki sta ponazarjali ženske in moške pridatke. Ob predstavitvi razstave je bil del pozornosti namenjen »kneginji« iz Dolenjske. Dolenjski muzej nam je namreč prijazno posodil repliko ženske noše, v katero smo oblekli našo soavtorico.

Pri tej Vitrini meseca je bilo narejenih nekaj nadaljnjih korakov. Z izposojjo rekvizitov smo poskušali vzpostaviti sodelovanje z arheološkimi ustanovami. Ta poteza se bo bolje izkazala pri naslednji vitrini, ampak že takrat se nam je zdelo, da smo naredili pomemben korak naprej. Pri oblikovanju vitrine smo ponovno uporabili številna znanja sodelujočih. Še posebej lutka in replika diadema sta bili delo, ki ga je bilo mogoče doseči le z veščinami sodelujočih. Tudi znanje pri tiskarskih zmožnostih je koristilo pri prikazu situlske umetnosti (prozoren papir) in piramide halštatske družbe (Dejan Kožuh). Zdelo se nam je, da je razstava pomenila korak naprej.

Avtorji tretje Vitrine meseca: Eva Dornik, David Glavič, Dejan Kožuh, Iza Jamar Anderle, Ana Jurak, Gregor Kočar, Črt Lorber, Rok Ratej in Matic Zupan. Zloženko je oblikoval Milan Drobnak.

»MENS SANA IN CORPORE SANO: medicina v antiki«

Zadnja vitrina v prvem študijskem letu je predstavljala medicino v antiki. Glavna atrakcija je bila zagotovo zbirka izbranih predmetov iz Pokrajinskega muzeja Ptuj – Ormož, ki nam je za razstavo posodil človeško lobanjo, na kateri so vidni sledovi bronastih zalivk na sekalcih zgornje čeljusti. Poleg te smo od muzeja pridobili še 12 predmetov, ki so služili kot medicinski pripomočki. V medicini so bila (in še vedno so) prisotna tudi zelišča. Zato smo srednjo polico namenili njim, pri čemer smo upoštevali teorijo o štirih telesnih tekočinah, ki jo je prvi predstavil Hipokrat. Gre namreč za prepričanje, da je človeško telo sestavljeno iz štirih elementov (voda, ogenj, zemlja in zrak). Vsak od njih ima pripadajočo telesno tekočino (sluz, rumeni žolč, črni žolč in kri) in notranji organ (pljuča, vranica, žolčnik in jetra).

Telesne tekočine smo predstavili z barvno skalo, k vsaki pa smo pristavili tudi zelišče, s katerim so zdravili težave posameznih organov. Postavitev vitrine je zaključeval floris valetudinarija oz. bolnišnice, ki je bil odkrit v vojaškem taboru v Ločici pri Polzeli.

Tudi pri tej vitrini smo šli korak dlje. Že sama pridobitev originalnih predmetov nam je dala zagon, da smo z veseljem načrtovali preostale dele razstave in se vračali z novimi idejami za izboljšave. Tudi tu se je praktično

Slika 4. Pogled na četrto vitrino meseca (foto: L. Kous).

znanje naših študentov izkazalo za zelo koristno. Poznavanje botanike je zato omogočilo imenitno predstavitev antične medicine. Prvič smo tudi presegli tiskano izdajo naše zloženke in pripravili malce obsežnejši katalog razstave. Že pri prvi Vitrini smo namreč ugotovili, da zloženka ponuja premalo prostora za obrazložitev vsebine (Vinazza, Udovič 2016, 98; Ratej 2017, 25). Dodatek kataloga nam tako omogoča boljšo predstavitev razlage in dodatnih vsebin, ki spadajo k vsaki Vitrini. Prvič smo razstavo razširili tudi izven zastekljenega prostora. Knjižne police so namreč krasili kratki latinski pregovori, ki so se nanašali na našo temo. Otvoritev sta oplemenitila še glasbena točka ter odlomek iz Hipokratove zaprisege. Razširili smo tudi program po sami otvoritvi. V naše prostore smo povabili Jožico Hrustel, da nam pove kaj več o medicini v antiki.

Avtorji četrte Vitrine meseca: Izidor Janžekovič, Dejan Kožuh, Črt Lorber, Tanja Prašnikar, Cene Štern, Špela Vučak in Kristina Žgank. Katalog je oblikoval Milan Drobnak.

Vitrina meseca je bila v prvem letu delovanja odlična izkušnja. Spoznavali smo, kako naporna je lahko priprava razstave. Vendar je bil ves trud poplačan ob uspešnih otvoritvah, ki so jih vedno spremljale besede pohvale. Nadgrajevali smo naše delo in vedno pripravili nekaj novega, saj nismo hoteli izgubiti zanimanja naše publike, ki jo večinoma sestavljajo študenti Oddelka za arheologijo.

Zahvala

Od prve do najnovejše Vitrine meseca se je zvrstilo presenetljivo število avtorjev. Vsi so v večji ali manjši meri prispevali k oblikovanju Vitrin in njim gredo zasluge za vsakokrat uspešno izdelavo razstav. Pri recenziji tekstov za zloženke in kataloge gredo zasluge profesorjem Oddelka za arheologijo. Najdbe iz Pošte in spremljajoč videoposnetek o najdišču je prispeval doc. dr. Matija Črešnar. Za zaupanje in izposojajo halštatske ženske obleke se je potrebno zahvaliti Dolenjskemu muzeju in tamkajšnji kustodinja Petri Stipančič. Pokrajinskemu muzeju Ptuj–Ormož in tamkajšnji kustodinja Mojci Vomer Gojkovič se je potrebno zahvaliti za izposojajo arheoloških predmetov, ki so bistveno popestrili videz četrte Vitrine meseca. Zahvala gre tudi Jožici Hrustel, ki je imela ob otvoritvi četrte Vitrine spremno predavanje. Seveda pa pri zahvalah ne moreva mimo naših študentov, ki so pomagali uresničiti ideje, ki so vedno znova popestrile dogajanje v knjižnici.

Zadnja in najpomembnejša pa je zahvala obema mentoricama, ki sta vztrajno držali projekt na nogah in potrpežljivo spremljali opotekajoče korake avtorjev. Omogočili sta nastanek Vitrine in ji skozi svoje delo pomagali do te stopnje, kjer je danes.

Literatura / References

HELLMUTH, A. 2008 (2010), K rekonstrukciji razkošnega oblačila iz stiškega groba 27 v gomili 48. – V / In: S. Gabrovec, B. Teržan (ur. / eds.), *Stična II/2. Gomile starejše železne dobe. Razprave*. Katalogi in Monografije 38, Ljubljana, 61–68.

RATEJ, R. 2017, »Za vero staršev«. – Arheološko najdišče Gradišče nad Bašljem. – *Profil. Revija Študentskega arheološkega društva* 11, 25–29.

TOMAŽIČ, J. 2012, *Poštelski zaklad*. Maribor.

VINAZZA, M., D. UDOVIČ 2016, Vitrina meseca na Oddelku za arheologijo FF UL. Odsev zainteresiranih študentov. – *Arheo* 33, 97–98.

Vitrina meseca (zloženke in katalog) - http://arheologija.ff.uni-lj.si/knjiznica/vitrina_meseca (dostop / access 1. 12. 2017).